

Dr. sc. Igor Bojanić*
Zvonko Kuharić**

PRIJEVARA U GOSPODARSKOM POSLOVANJU

Autori u ovom radu pokazuju posebnosti kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju iz članka 293. KZ-a u odnosu prema prijeveri iz članka 224. KZ-a te iznose glavne prigovore reguliranju prijevere u gospodarskom poslovanju kao samostalnog kaznenog djela. U sažetom obliku prikazuju više primjera iz sudske prakse u kojima se kao drugostupanjski sud pojavljuje Županijski sud u Osijeku. U zaključnom dijelu rada autori ističu glavne karakteristike praktične primjene članka 293. KZ-a s obzirom na počinitelje tog kaznenog djela, način njegova počinjenja, utvrđivanje njegovih objektivnih i subjektivnih obilježja, krivnju počinitelja, primjenu pojedinih instituta općeg dijela KZ-a (pokušaj, stjecaj kaznenih djela, produljeno kazneno djelo, sudioništvo) te primjenu kaznenopravnih sankcija.

I.

Gospodarskim kaznenim djelima, kojima se povređuje gospodarstvo kao nadindividualno pravno dobro, tj. kojima se otežava normalno funkcioniranje gospodarstva u cijelosti ili nekih njegovih grana, smatraju se i klasični imovinski delikti ako su počinjeni u gospodarskom poslovanju.¹ Među njima se posebno ističe prijevara u gospodarskom poslovanju koju i Kazneni zakon (dalje u tekstu: KZ) tretira kao gospodarsko kazneno djelo. To kazneno djelo smješteno je u glavi XXI. među kaznenim djelima protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja. Prema članku 293. stavku 1. KZ-a, prijeveru u gospodarskom poslovanju može počinuti samo odgovorna osoba u pravnoj osobi koja s ciljem pribavljanja protupravne imovinske koristi za tu ili drugu pravnu osobu uporabom nenaplativih instrumenata osiguranja plaćanja ili na drugi

* Dr. sc. Igor Bojanić, docent na Katedri za kaznenopravne znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

** Zvonko Kuharić, zamjenik Županijskog državnog odvjetnika u Osijeku

¹ Usp. *Novoselec*, u knjizi: Posebni dio kaznenog prava (ur. Petar Novoselec), Prvo izdanje, Zagreb, 2007., str. 312-313.

način lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica dovede nekoga u zabludu, ili ga održava u zabludi i time ga navede da ovaj na štetu svoje ili tuđe imovine što učini ili ne učini. Propisana kazna je kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina. U stavku 2. članka 293. KZ-a reguliran je kvalificirani oblik prijevare u gospodarskom poslovanju, koji je koncipiran jednako kao i kvalificirani oblik prijevare iz članka 224. stavka 4. KZ-a: zahtijeva se da je počinjenjem djela iz stavka 1. pribavljena znatna imovinska korist ili prouzročena znatna šteta, a počinitelj je postupao s ciljem pribavljanja takve koristi ili prouzročenja takve štete. Za taj oblik prijevare u gospodarskom poslovanju zapriječena je kazna od jedne do osam godina zatvora.

S obzirom na propisane strože kazne, prijevera u gospodarskom poslovanju kvalificirani je oblik prijevare iz članka 224. stavka 1. KZ-a.² Njezine posebnosti prema “običnoj” prijeveri³ očituju se jedino u tome što počinitelj može biti samo odgovorna osoba u pravnoj osobi i što takav počinitelj mora postupati s ciljem da protupravnu imovinsku korist pribavi za tu (svoju) ili drugu pravnu osobu. Takav način reguliranja prijevare u gospodarskom poslovanju pretrpio je ozbiljnu kritiku. Polazeći od tipičnih slučajeva prijevare u gospodarskom poslovanju koji se pojavljuju u sudskoj praksi te nakon razmatranja mogućih razloga opravdanja za uvođenje tog kaznenog djela kao *lex specialis* u odnosu prema čl. 224. st. 1. KZ-a, Novoselec je upozorio na sljedeće nedostatke sadržaja članka 293. KZ-a: 1. U suvremenom hrvatskom pravnom sustavu koji više ne razlikuje privatnu i društvenu imovinu svejedno je kakva je pravna narav subjekta koji se bogati na temelju prijevare (fizička ili pravna osoba). 2. Suzivanje kruga mogućih počinitelja na odgovorne osobe u pravnoj osobi relikv je neprihvatljivog shvaćanja prema kojem treba strože kažnjavati prijevare u “društvenom” nego u “privatnom” sektoru i ono je osobito neuvjerljivo u slučajevima kad prijeveru počini direktor društva s ograničenom odgovornošću koji je ujedno i jedini član društva. 3. Kad je riječ o načinu počinjenja prijevare u gospodarskom poslovanju, suviše je posebno opisivanje radnje dovođenja u zabludu (uporaba nenaplativih instrumenata osiguranja plaćanja) uz istodobno ostavljanje generalne klauzule “ili na drugi način” koja sugerira da se način počinjenja tog kaznenog djela ne razlikuje od obične prijevare. 4. Nema razloga da se kao prijevera u gospodarskom poslovanju u smislu članka 293. KZ-a ne tretiraju i prijevare koje čine fizičke osobe kao subjekti gospodarskog poslovanja (npr. trgovci koji nisu pravne osobe) ili fizičke osobe koje čine prijevare u korist društava koja nisu pravne osobe (ortaštvo, tajno društvo, preddruštvo). Spomenuti je autor iz navedenog

² Usp. Horvatić, Novo hrvatsko kazneno pravo, Organizator, Zagreb, 1997., str. 532; isto tako Novoselec, cit. djelo u bilješki 1, str. 317.

³ O prijeveri kao klasičnom kaznenom djelu protiv imovine v. Novoselec/Bojanić, cit. djelo u bilješki 1, str. 234-242.

izveo zaključak da ne postoji nijedno opravdanje za odvajanje prijevare u gospodarskom poslovanju od općeg kaznenog djela prijevare.⁴ Na crti takvog promišljanja problema bilo je i rješenje predviđeno ukinutom novelom KZ-a od 9. srpnja 2003. kojim je ukinuto kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju i prema kojem su se i takve prijevare trebale tretirati kao i sve druge prijevare iz čl. 224. KZ-a. Odvojeno je pitanje je li s obzirom na različitu moguću fenomenologiju počinjenja prijevara u vezi s gospodarskim poslovanjem opravdano pooštriti zakonom propisane kaznene okvire. Spomenuta novela išla je u tom smjeru jer je za temeljni oblik prijevare bila propisana kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina, a za kvalificirani oblik iz čl. 224. st. 4. KZ-a kazna zatvora od jedne do deset godina. Postoji i mišljenje da prijevaru u gospodarskom poslovanju, uz određene izmjene u zakonskom opisu, ipak treba zadržati kao posebni oblik prijevare. Članak 293. KZ-a trebao bi prema takvom stajalištu obuhvaćati dva osnovna oblika: prvi, u kojem odgovorna osoba u pravnoj osobi prijevaru čini s namjerom da sebi ili trećemu pribavi imovinsku korist i drugi, u kojem odgovorna osoba u pravnoj osobi čini prijevaru radi oštećenja drugoga.⁵

Prema statističkim pokazateljima za 2006., za prijevaru u gospodarskom poslovanju osuđeno je ukupno 130 punoljetnih počinitelja kaznenih djela.⁶ Praktično najvažnijim oblikom prijevare u gospodarskom poslovanju smatra se tzv. kreditna prijevara, tj. kupnja robe na kredit koju kupac ne namjerava platiti u roku ili uzimanje zajma koji zajmoprimac ne namjerava vratiti u roku.⁷ Budući da ovaj rad treba poslužiti radionici o prijevari u gospodarskom poslovanju koja će se održati u sklopu XX. redovitog savjetovanja Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu, u nastavku ćemo u sažetom obliku (činjenično stanje, pravna kvalifikacija, izrečena kaznenopravna sankcija s utvrđenim olakotnim i otegotnim okolnostima) prikazati više slučajeva iz sudske prakse u kojima se kao drugostupanjski sud pojavljuje Županijski sud u Osijeku.

II.

1. Optuženik je kao direktor društva s ograničenom odgovornošću "H." znao da na žiroračunu društva nema dovoljno novčanih sredstava. Unatoč tome

⁴ Tako *Novoselec*, Prijevara u gospodarskom poslovanju, Pravni vjesnik, br. 1-2/2005., str. 9-12.

⁵ Tako *Maršavelski*, Prijevara u gospodarskom poslovanju kao posebni oblik kaznenog djela prijevare, Pravnik, br. 2/2005., str. 91.

⁶ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Statistička izvješća 1339, Zagreb, 2007., str. 31.

⁷ Za komentar jednog standardnog primjera kreditne prijevare iz sudske prakse v. *Novoselec*, Sudska praksa, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2004., str. 1130-1133.

sklopio je 22. veljače 2000. s odgovornom osobom društva s ograničenom odgovornošću "LJ." ugovor o kupovini sjemenskog kukuruza i kao sredstvo osiguranja plaćanja predao obračunski ček i dvije mjenice. Prodavatelja je time uvjerio da će naručenu robu platiti u ugovorenom roku. Isporučenu robu u vrijednosti 109.667,93 kune nikada nije platio. Time je za svoju pravnu osobu pribavio imovinsku korist u spomenutom iznosu, a oštećena pravna osoba pretrpjela je štetu. U postupku je utvrđeno da je optuženik dva dana nakon zaključivanja ugovora s oštećenikom podigao sa žiroračuna društva 73.585,22 kune, nakon čega na tom računu više nije bilo raspoloživih sredstava. Optuženik je oglašen krivim za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. st. 2. KZ-a. Prvostupanjski sud izrekao mu je bezuvjetnu kaznu zatvora u trajanju jedne godine. U obrazloženju odluke o kazni kao olakotna okolnost navodi se samo optuženikova prijašnja neosuđivanost te da nema otegotnih okolnosti. Županijski sud u Osijeku potvrdio je prvostupanjsku presudu. Odmjerenu kaznu taj sud smatra primjerenom, uzimajući još u obzir visinu prouzročene štete i učestalost počinjenja prijevara u gospodarskom poslovanju.⁸

2. Optuženik je 19. veljače 2003. kao direktor društva s ograničenom odgovornošću "O." od ovlaštenog djelatnika dioničkog društva "M." zatražio kupovinu razne robe u iznosu 33.056,00 kuna. Prikazao mu je da će robu u ugovorenom roku platiti i kao sredstvo osiguranja plaćanja predao dvije bjanko potpisane mjenice. Prodavatelj mu je povjerovao i dostavio robu, koju kupac nije platio. Optuženik je pribavio imovinsku korist u tom iznosu. U vrijeme zaključivanja ugovora znao je da je žiroračun društva blokiran i da neće imati dovoljno novčanih sredstava za ispunjenje preuzete obveze plaćanja u ugovorenom roku. Oglašen je krivim za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 2. KZ-a. Prvostupanjski sud izrekao mu je bezuvjetnu kaznu zatvora u trajanju jedne godine i dva mjeseca zatvora. Prilikom odmjerenja kazne sud je kao otegotnu okolnost ocijenio optuženikovu prijašnju osuđivanost za istovrsna kaznena djela (prvi put osuđen je za kazneno djelo prijave iz članka 224. stavka 4. KZ-a i krivotvorenja isprave iz članka 311. stavka 2. KZ-a, a drugi put samo za prijevaru iz članka 224. stavka 4. KZ-a). Drugostupanjski sud potvrdio je prvostupanjsku presudu.⁹

3. Optuženik je kao direktor društva s ograničenom odgovornošću "M.-P." 27. ožujka 2000. s odgovornom osobom društva s ograničenom odgovornošću "LJ." sklopio ugovor o kupovini sjemenskih proizvoda, obvezao se da će tu robu platiti u roku trideset dana te kao sredstvo osiguranja plaćanja predao

⁸ Općinski sud u Osijeku, K-962/04-105 od 12. siječnja 2005.; Županijski sud u Osijeku, Kž-159/05-4 od 9. lipnja 2005.

⁹ Općinski sud u Osijeku, K-769/03 od 3. veljače 2004., Županijski sud u Osijeku, Kž-497/04 od 6. kolovoza 2004.

obračunski ček. Prodavatelj mu je povjerovao i isporučio robu u ukupnoj vrijednosti 55.270,00 kuna, koju optuženik nije platio, pa je tako pribavio imovinsku korist u istom iznosu. Već u vrijeme ugovaranja kupnje sjemenskih proizvoda optuženik je znao da su na žiroračunu društva raspoloživa tek neznatna sredstva i da u vrijeme dospjeća plaćanja neće imati dovoljno novčanih sredstva jer mu na naplatu dolaze znatna novčana potraživanja. Oglašen je krivim za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 2. KZ-a. Prvostupanjski sud izrekao mu je bezuvjetnu kaznu zatvora u trajanju jedne godine. Od olakotnih okolnosti sud je uzeo u obzir da je optuženik otac troje maloljetne djece i sudionik Domovinskog rata, a kao otegotne okolnosti ocijenio je njegovu prijašnju osuđivanost za istovrsna kaznena djela (jednom za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. st. 1. KZ-a, a drugi put za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 2. KZ-a), prekršajnu kažnjavanost te bezobzirnost i upornost u počinjenju djela, koja nije pobliže obrazložena.¹⁰

4. Optuženik je u razdoblju od 19. rujna do 16. listopada 2001. kao direktor društva s ograničenom odgovornošću "B." ugovorio kupnju različite vrste robe s ukupno četrnaest oštećenika. Svakome je predočivao da će naručenu robu platiti u roku i pri tome im je kao sredstva osiguranja plaćanja predavao obračunske čekove i mjenice. Prodavatelji su isporučili robu, a optuženik je nije platio pa je na taj način pribavio imovinsku korist u iznosu štete koja je nastupila za svakog od oštećenika. Najmanja pojedinačna šteta bila je 6.844,30 kuna, a najveća 81.302,38 kuna. Ukupni iznos štete koju su pretrpjeli oštećenici bio je viši od pola milijuna kuna. U vrijeme sklapanja ugovora sa svakim od oštećenika optuženik je znao da na žiroračunu nema dovoljno novca za plaćanje u ugovorenom roku. Prilikom sklapanja ugovora s jednim od oštećenika predočio je i obrazac BON-2 u kojem je preprazio podatke o solventnosti njegova društva. Optuženik je oglašen krivim za stjecaj petnaest kaznenih djela: osam prijevara u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 2. KZ-a, šest prijevara u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 1. KZ-a i jedno krivotvorenje isprave iz članka 311. stavka 2. KZ-a. Prvostupanjski sud izrekao mu je jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju tri godine i šest mjeseci. Sudsko ublaživanje kazne primijenjeno je pri odmjerivanju pojedinačno utvrđenih kazni za kvalificirani oblik prijevare u gospodarskom poslovanju i kvalificirani oblik krivotvorenja isprave, a posebni minimum propisane kazne utvrđen je kod svih kaznenih djela iz članka 293. stavka 1. KZ-a. Kao posebno izražene olakotne okolnosti sud je ocijenio optuženikovu mladu životnu dob (dvadeset i osam godina), da je otac troje maloljetne djece, da je trenutačno nezaposlen a uzdržava izvanbračnu i bivšu suprugu (obje ne-

¹⁰ Općinski sud u Osijeku, K-65/04-52 od 18. siječnja 2006., Županijski sud u Osijeku, K-151/06-4 od 23. ožujka 2006.

zaposlene) te priznanje počinjenih djela koje je utjecalo na smanjenje troška kaznenog postupka. Kao otegotnu okolnost sud je uzeo u obzir optuženikovu prijašnju osuđivanost (zbog krađe i temeljnog oblika prijevare u gospodarskom poslovanju za koju mu je izrečena uvjetna osuda). Visinu prouzročenih šteta sud nije ocjenjivao kao okolnost relevantnu za odmjerivanje kazne. Županijski sud u Osijeku potvrdio je prvostupanjsku presudu. Prema stajalištu tog suda, jedinstvena kazna daleko je ispod zbroja pojedinačno utvrđenih kazni.¹¹

5. Optuženik je kao direktor društva s ograničenom odgovornošću "D." ugovorio s oštećenikom izvođenje građevinskih radova tvrdeći da će ih izvršiti u ugovorenom roku. Oštećenik je povjerovao optuženiku i predujmio iznos od 148.778,53 kune. U vrijeme sklapanja ugovora na žiroračunu tvrtke "D." nije bilo dovoljno novčanih sredstava pa je optuženik primljeni predujam utrošio u druge svrhe, a ugovorene radove nije izveo. Time je pribavio imovinsku korist u navedenom iznosu. Oglašen je krivim za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. st. 2. KZ-a. Prvostupanjski sud primijenio je uvjetnu osudu s izrečenom kaznom od osam mjeseci i vremenom provjeravanja dvije godine. Sud je stao na stajalište da u konkretnom slučaju postoje posebno izražene olakotne okolnosti koje opravdavaju ublažavanje kazne i primjenu uvjetne osude: optuženik je naknadno (tijekom postupka) izvršio oko 90% ugovorenih radova, otac je troje djece (dvoje maloljetnih), supruga mu ne radi, pa bi izricanjem bezuvjetne kazne zatvora njihova egzistencija došla u pitanje, a time i naknada štete. Sud nije utvrdio otegotnih okolnosti. Drugostupanjski sud potvrdio je prvostupanjsku presudu.¹²

6. Optuženik je kao direktor društva s ograničenom odgovornošću "B." od ovlaštenog djelatnika društva s ograničenom odgovornošću "C." zatražio kupovinu 48 tona brašna ukupne vrijednosti 99.613,00 kuna, navodeći pri tome da će robu platiti u ugovorenom roku. Prodavatelj mu je povjerovao i isporučio traženu robu. Optuženik je nije platio i tako je za svoju pravnu osobu pribavio imovinsku korist u navedenom iznosu. U vrijeme naručivanja robe optuženik je bio svjestan da na računu društva nema sredstava i da je taj račun blokiran. Oglašen je krivim za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz čl. 293. st. 2. KZ-a. Prvostupanjski sud izrekao mu je bezuvjetnu kaznu zatvora u trajanju jedne godine. Nisu utvrđene olakotne okolnosti. Kao otegotne okolnosti prvostupanjski sud naveo je optuženikovu prijašnju osuđivanost za temeljni oblike kaznenog djela prijevare (izrečena uvjetna osuda) te njegovu nespремnost da "uopće prihvati činjenicu da predmetnu kupljenu robu mora platiti". Drugostupanjski sud potvrdio je prvostupanjsku presudu. Opravdanje

¹¹ Općinski sud u Osijeku, K-287/03 od 21. srpnja 2004., Županijski sud u Osijeku, Kž-736/04-4 od 12. studenog 2004.

¹² Općinski sud u Osijeku, K-776/04 od 6. svibnja 2005., Županijski sud u Osijeku, Kž-428/05 od 28. srpnja 2005.

za izricanje bezuvjetne kazne zatvora taj sud vidi i u činjenici da su protiv optuženika u tijeku kazneni postupci zbog zlouporabe položaja i ovlasti te krivotvorenja isprave. Kao otegotne okolnosti navode se još optuženikova višestruka prekršajna kažnjavanost u jednogodišnjem razdoblju (čak deset puta) te iznos prouzročene štete koja nije naknađena ni u najmanjem dijelu.¹³

7. Optuženica je kao direktorica društva s ograničenom odgovornošću "K." s odgovornom osobom u dioničkom društvu "P." ugovorila kupnju robe u iznosu 32.439,22 kune, prikazala da će naručenu robu platiti te kao sredstva osiguranja plaćanja izdala više akceptnih naloga. Prodavatelj joj je povjervao i isporučio robu koju optuženica nije platila. Time je pribavila imovinsku korist u navedenom iznosu. U vrijeme sklapanja ugovora optuženica je znala da je žiroračun tvrtke blokiran te da ima znatna dugovanja prema poslovnim partnerima koja ne može podmiriti. Oglašena je krivom zbog prijave u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 2. KZ-a. Prvostupanjski sud primijenio je uvjetnu osudu s izrečenom kaznom od jedanaest mjeseci i vremenom provjeravanja u trajanju dvije godine. Primjenjujući sudsko ublaživanje kazne, sud je kao posebno izražene olakotne okolnosti ocijenio iskreno držanje optuženice pred sudom, priznanje počinjenog djela, prijašnju neosuđivanost, trenutačnu nezaposlenost te da je samohrana majka jednog maloljetnog djeteta. Sud nije našao otegotnih okolnosti. Drugostupanjski sud preinačio je izrečenu kaznu zatvora unutar uvjetne osude na devet mjeseci, smatrajući je dostatnom za ostvarivanje svrhe kažnjavanja.¹⁴

8. Optuženica je kao direktorica društva s ograničenom odgovornošću "R." u razdoblju od 29. veljače do 28. travnja 2000. ugovorila s odgovornom osobom društva s ograničenom odgovornošću "A.-P." kupovinu razne robe u vrijednosti 79.327,44 kune, predočila joj da će robu platiti u ugovorenom roku i predala dva obračunska čeka kao garanciju plaćanja. Nakon što joj je odgovorna osoba u društvu "A.-P." povjerovala i isporučila naručenu robu, optuženica je nije platila u cijelosti (platila je samo manji dio robe) pa je time pribavila imovinsku korist za svoju pravnu osobu u iznosu 67.539,35 kuna. U vrijeme ugovaranja kupnje robe optuženica je znala da izdani čekovi nemaju pokriće i da je žiroračun društva blokiran. Oglašena je krivom za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 2. KZ-a. Prvostupanjski sud primijenio je uvjetnu osudu s izrečenom kaznom od jedanaest mjeseci i rokom kušnje od četiri godine. Kao posebno izražene olakotne okolnosti relevantne za sudsko ublaživanje kazne sud je ocijenio neosuđivanost i trenutačnu nezaposlenost optuženice, a nije utvrdio nijednu otegotnu okolnost. U obrazloženju odluke o kaznenopravnoj sankciji sud nije posebno obrazložio nerazmjerno

¹³ Usp. Općinski sud u Osijeku, K-979/01-45 od 27. ožujka 2003., Županijski sud u Osijeku, Kž-658/03-4 od 12. prosinca 2003.

¹⁴ Općinski sud u Osijeku, K-827/01-41 od 29. siječnja 2002., Županijski sud u Osijeku, Kž-171/02-4 od 12. travnja 2002.

dug rok provjeravanja u odnosu prema izrečenoj kazni. Drugostupanjski sud potvrdio je prvostupanjsku presudu.¹⁵

9. Optuženik je kao direktor društva s ograničenom odgovornošću "LJ.-c." u razdoblju od 22. prosinca 1998. do 20. veljače 1999. ugovorio s oštećenikom kupovinu šest tovnih bikova i dvije toвне junice, navodeći pri tome da će stoku platiti u roku šezdeset dana. Oštećenik mu je povjerovao i predao stoku, a optuženik ju je platio samo u manjem dijelu pa je time pribavio imovinsku korist u iznosu 50.864,00 kune. Dana 14. prosinca 1998. ugovorio je kupnju tovnog bika i s drugim oštećenikom, kojemu je također obećao plaćanje u ugovorenom roku. Oštećenik mu je predao životinju, a optuženik je nije platio, pa je na taj način pribavio imovinsku korist u iznosu 9.800,00 kuna. U oba slučaja optuženik je u vrijeme sklapanja pravnih poslova znao za loše poslovanje svoje tvrtke, za trajno blokiran žiroračun te da nema nikakvih izgleda za plaćanje u ugovorenom roku. Oglašen je krivim za stjecaj kvalificiranog i temeljnog oblika prijevare u gospodarskom poslovanju iz članka 293. KZ-a. Presudom prvostupanjskog suda izrečena mu je jedinstvena kazna zatvora u trajanju dvije godine (pojedinačno utvrđene kazne: jedna godina i šest mjeseci za kvalificirani i osam mjeseci zatvora za temeljni oblik prijevare u gospodarskom poslovanju). Od olakotnih okolnosti sud je uzeo u obzir optuženikovo djelomično priznanje počinjenih djela, a od otegotnih višestruku kažnjavanost za istovrsna kaznena djela. Drugostupanjski sud preinačio je prvostupanjsku odluku o kazni i izrekao optuženiku jedinstvenu kaznu u trajanju jedne godine i šest mjeseci zatvora (pojedinačno utvrđene kazne: jedna godina i dva mjeseca te sedam mjeseci zatvora). Ovaj sud stao je na stajalište da prvostupanjski sud nije u dovoljnoj mjeri vrednovao optuženikovo djelomično priznanje djela te da je jednom od oštećenika podmirio dio duga. U vezi s višestrukom osuđivanosti optuženika drugostupanjski je sud preciznije naveo da je optuženik osuđivan ukupno sedam puta, od toga tri puta za prijavaru u gospodarskom poslovanju i jednom za prijevaru.¹⁶

10. Optuženik je tijekom lipnja 2000. godine kao zastupnik društva s ograničenom odgovornošću "M.T." (vlasnik, jedini osnivač i član uprave) od ovlaštenog djelatnika društva s ograničenom odgovornošću "B." zatražio kupovinu PVC vrećica za 67.466,00 kuna, prikazao mu da će tu robu platiti u roku šezdeset dana te kao sredstvo osiguranja plaćanja predao obračunski ček. Prodavatelj mu je povjerovao i isporučio robu, a optuženik je u ugovorenom roku nije platio. Time je pribavio imovinsku korist u navedenom iznosu. U vrijeme naručivanja robe optuženik je bio svjestan da na žiroračunu tvrtke nema do-

¹⁵ Općinski sud u Osijeku, K-632/01-29 od 12. studenoga 2002., Županijski sud u Osijeku, KŽ-114/03-4 od 14. ožujka 2003.

¹⁶ Općinski sud u Osijeku, K-1181/01-99 od 7 studenog 2005., Županijski sud u Osijeku, KŽ-362/06-4 od 3. studenog 2006.

voljno novčanih sredstava i da tu robu neće moći platiti u ugovorenom roku. Na dan dospijeaća oštećenikova potraživanja račun društva "M.T." bio je trajno blokiran, a i prema ostalim vjerovnicima utvrđena su dugovanja od približno 366.000,00 kuna. Optuženik je oglašen krivim za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 2. KZ-a. Prvostupanjski sud izrekao mu je bezuvjetnu kaznu zatvora u trajanju jedne godine. Od okolnosti relevantnih za odmjerivanje kazne utvrđena je samo optuženikova neosuđivanost kao olakotna. Drugostupanjski sud preinačio je odluku o kaznenopravnoj sankciji te primijenio uvjetnu osudu s izrečenom kaznom zatvora u trajanju jedne godine i s vremenom provjeravanja tri godine. Kao olakotnu okolnost taj je sud uzeo u obzir i činjenicu da je optuženik oženjen i da ima obitelj te visinu prouzročene štete. Optuženiku je u ovom slučaju izrečena uvjetna osuda, iako sud pri odmjerivanju kazne nije primijenio zakonske odredbe o ublažavanju kazne.¹⁷

11. Optuženik je kao direktor društva s ograničenom odgovornošću "B." 3. kolovoza 1999. od ovlaštenog djelatnika dioničkog društva "U." zatražio izvođenje radova u svrhu adaptacije poslovnog prostora u iznosu 130.805,55 kuna, navodeći da će ti radovi biti plaćeni. Ovlašteni djelatnik navedenog društva mu je povjerovao, zatraženi radovi su izvedeni, a optuženik ih nije platio. Time je optuženik pribavio imovinsku korist u spomenutom iznosu. U vrijeme sklapanja pravnog posla optuženik je znao da je žiroračun njegove pravne osobe blokiran. Dana 21. listopada 1999. optuženik je u istom svojstvu i znanjem da na žiroračunu tvrtke nema sredstava od ovlaštenog djelatnika drugog društva s ograničenom odgovornošću zatražio kupovinu šećera u ukupnom iznosu 9.699,00 kuna, koji u ugovorenom roku nije platio pa je za oštećenu pravnu osobu nastala šteta u istom iznosu. Oglašen je krivim za stjecaj kvalificiranog i temeljnog oblika kaznenog djela prijevaru u gospodarskom poslovanju. Prvostupanjski sud primijenio je prema optuženiku uvjetnu osudu s izrečenom jedinstvenom kaznom zatvora u trajanju jedne godine (pojedinačno utvrđene kazne: jedanaest i šest mjeseci zatvora) i vremenom provjeravanja u trajanju tri godine. Pri odmjerivanju kazne sud je kao olakotne okolnosti uzeo u obzir optuženikovu neosuđivanost, da je umirovljenik i otac jednog djeteta te da je sudionik Domovinskog rata, zbog čega je odlikovan spomenicom Domovinskog rata i spomenicom grada Vukovara. Sud nije našao "nekih posebnih otegotnih okolnosti". Visinu štete prouzročene prijevarom iz članka 293. stavka 2. KZ-a sud nije smatrao relevantnom okolnošću za odmjerivanje kazne. Drugostupanjski sud potvrdio je prvostupanjsku presudu.¹⁸

¹⁷ Općinski sud u Osijeku, K-210/02-49 od 30. svibnja 2003., Županijski sud u Osijeku, Kž-459/03-4 od 29. kolovoza 2003.

¹⁸ Općinski sud u Osijeku, K-881/03 od 18. ožujka 2005., Županijski sud u Osijeku, Kž-420/05-4 od 19. kolovoza 2005.

12. Optuženik je 24. ožujka 2001. kao direktor društva s ograničenom odgovornošću "D." ugovorio s vlasnikom trgovačke radnje "T." kupovinu veće količine remenja i čeličnih sajli. Pri tome mu je obećao da će robu platiti po isteku roka dospijeca novčano ili kompenzacijom. Oštećenik mu je povjerovao i isporučio robu, a optuženik je nije platio. Optuženik je time pribavio imovinsku korist od 322.192,72 kune. Pri ugovaranju kupnje spomenute robe optuženik je znao da je račun njegove tvrtke blokiran već dulje vrijeme. Oglašen je krivim za kazneno djelo prijevara u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 2. KZ-a. Prvostupanjski sud izrekao mu je bezuvjetnu kaznu zatvora u trajanju jedne godine. Prilikom odmjerenja kazne sud je optuženiku kao olakotne okolnosti uzeo u obzir njegove obiteljske i imovinske prilike, a od otegotnih okolnosti prijašnju osuđivanost, između ostaloga i za kvalificirani oblik prijevara iz članka 224. stavka 4. KZ-a. Postupajući po žalbi optuženika, Županijski sud u Osijeku potvrdio je prvostupanjsku presudu i glede odluke o kazni istaknuo da izrečena kazna zatvora nije stroga jer je u granici posebnog minimuma propisanog za to djelo, a znatna imovinska korist koja je pribavljena počinjenjem djela višestruko prelazi visinu koja je potrebna za postojanje kvalificiranog oblika prijevara u gospodarskom poslovanju.¹⁹

13. Optuženik je tijekom kolovoza 1998. godine kao direktor društva s ograničenom odgovornošću "H." ugovorio sa zanatskom radnjom "A.-C." kupovinu dizelskog goriva i plućnih dasaka. Prikazao je da će kupljenu robu platiti u roku i kao sredstvo osiguranja plaćanja izdao akceptni nalog. Prodavatelj mu je povjerovao i isporučio naručenu robu u ukupnoj vrijednosti 43.647,35 kuna. Optuženik robu nije platio. Pribavio je imovinsku korist u navedenom iznosu. Kad je ugovarao kupnju robe, znao je da je žiroračun njegove tvrtke blokiran i da neće moći ispuniti preuzetu obvezu. Oglašen je krivim za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 2. KZ-a. Prvostupanjski sud primijenio je u konkretnom slučaju uvjetnu osudu s izrečenom kaznom zatvora u trajanju osam mjeseci, s rokom kušnje od dvije godine. Od okolnosti koje opravdavaju tzv. sudske ublažavanje kazne sud je uzeo u obzir činjenicu da je račun optuženikove tvrtke bio blokiran zbog blokade banke kod koje je tvrtka imala dugoročni kredit koji je stavljen na naplatu, a osim toga nije uspjela ostvariti potraživanja od svojih dužnika u visini od preko tri milijuna kuna zbog kojih se vodi preko stotinu sudskih postupaka. Kao olakotne okolnosti sud je još uzeo u obzir optuženikovo priznanje potraživanja od oštećenika, njegove obiteljske i imovinske prilike te dotadašnju neosuđivanost. Otegotne okolnosti nisu utvrđene. Drugostupanjski sud potvrdio je prvostupanjsku presudu.²⁰

¹⁹ Općinski sud u Valpovu, K-7/03-77 od 10. svibnja 2004. i Županijski sud u Osijeku, Kž-650/04-6 od 29. travnja 2005.

²⁰ Usp. Općinski sud u Valpovu, K-79/01-10 od 30. kolovoza 2001., Županijski sud u Osijeku, Kž-545/01-4 od 22. studenog 2001.

14. Dana 1. kolovoza 2000. optuženik je kao prokurist društva s ograničenom odgovornošću "H." ugovorio s dioničkim društvom "S" kupovinu dvije tisuće i pet stotina kilograma brašna, prikazao da će robu platiti u ugovorenom roku i kao sredstvo osiguranja plaćanja predao obračunski ček. Prodavatelj mu je povjerovao i isporučio robu, a optuženik je nije platio, već je brašno dalje prodao. Pribavio je time imovinsku korist od 54.900,00 kuna. U vrijeme ugovaranja kupnje robe optuženik je znao da je žiroračun društva blokiran. Oglašen je krivim za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 2. KZ-a. Prvostupanjski sud primijenio je uvjetnu osudu s izrečenom kaznom zatvora od jedne godine, vremenom provjeravanja u trajanju dvije godine i daljnjim uvjetom da optuženik u roku jedne godine oštećeniku vrati imovinsku korist pribavljenu kaznenim djelom u iznosu 22.448,00 kuna. Optuženik je, naime, putem kompenzacije isplatio dio duga oštećeniku u iznosu 32.452,00 kune, ali tek nakon pokretanja kaznenog postupka. Od olakotnih okolnosti sud je utvrdio optuženikovu dotadašnju neosuđivanost, primjereno držanje pred sudom, da je otac dvoje maloljetne djece i nezaposlen, da je veći dio ostvarene protupravne imovinske koristi naknadio oštećeniku te da je voljan isplatiti i preostali iznos, da je sudionik Domovinskog rata i da ima velika potraživanja prema drugim pravnim subjektima koja još nisu realizirana. Sud nije našao otegotnih okolnosti. I u ovom primjeru pri odmjerivanju kazne koja je izrečena unutar uvjetne osude nisu primijenjene zakonske odredbe o ublaživanju kazne. Druvostupanjski sud potvrdio je prvostupanjsku presudu.²¹

15. Optuženik je kao direktor društva s ograničenom odgovornošću "K." u razdoblju od 14. do 16. studenoga 2000. ugovarao s društvom s ograničenom odgovornošću "R." kupovinu toaletnog papira u vrijednosti 46.000,00 kuna. Kao sredstva osiguranja plaćanja izdao je obračunske čekove i putem telefaksa dostavio prodavatelju obrazac BON-2 u kojem je prethodno prepravio podatke koji svjedoče o solventnosti njegova društva. Do isporuke naručene robe nije došlo jer su djelatnici tvrtke "R." u Zavodu za platni promet provjerali stanje na žiroračunu optuženikove pravne osobe. Optuženik je u vrijeme naručivanja robe znao da je žiroračun njegova društva u neprekidnoj blokadi već dulje vrijeme. Oglašen je krivim za pokušaj prijevare u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 2. KZ-a u stjecaju s krivotvorenjem isprave iz članka 311. stavka 2. KZ-a. Prvostupanjski sud izrekao mu je kao jedinstvenu kaznu bezuvjetnu kaznu zatvora u trajanju jedne godine. Pojedinačno utvrđene kazne bile su kazna zatvora od osam mjeseci za pokušaj prijevare u gospodarskom poslovanju i kazna zatvora od pet mjeseci za krivotvorenje isprave. Od otegotnih okolnosti sud je kod optuženika utvrdio izbjegavanje kaznene odgovornosti okrivljivanjem drugoga, teško pronalaženje radi osiguranja

²¹ Općinski sud u Valpovu, K-78/01-16 od 19. studenog 2001., Županijski sud u Osijeku, Kž-80/02-7 od 19. rujna 2003.

nazočnosti u kaznenom postupku te višestruku osuđivanost (između ostalog i dva puta za kazneno djelo prijevare). Sud je također ocijenio da je optuženik očito “sklon činjenju kaznenih djela i posebno kaznenih djela prijevare”, pa se zbog toga svrha kažnjavanja može postići samo bezuvjetnom kaznom zatvora, “to više što na strani okrivljenika očito ne postoji namjera promjene ponašanja jer kaznena djela čini kontinuirano od 1990. godine nadalje”. U obrazloženju utvrđene pojedinačne kazne za pokušaj prijevare u gospodarskom poslovanju (osam mjeseci zatvora) sud ističe optuženikovo sudjelovanje u Domovinskom ratu od samog početka i da je odlikovan spomenicom Domovinskog rata. Uze-ta je u obzir i visina imovinske koristi koju je optuženik namjeravao ostvariti. Drugostupanjski sud djelomično je prihvatio žalbu optuženika, ukinuo prvostupanjsku presudu glede odluke o troškovima kaznenog postupka i vratio predmet prvostupanjskom sudu na ponovno odlučivanje, dok je u ostalom dijelu potvrdio prvostupanjsku presudu.²²

16. Optuženik je 13. prosinca 2000. kao direktor društva s ograničenom odgovornošću “E.” od ovlaštenog djelatnika društva s ograničenom odgovornošću “K.” zatražio kupovinu razne robe u iznosu 13.406,25 kuna. Prikazao mu je da će roba biti plaćena u ugovorenom roku i kao sredstvo osiguranja plaćanja predao obračunski ček. Prodavatelj mu je povjerovao i isporučio robu, a optuženik je nije platio. Time je pribavio imovinsku korist u navedenom iznosu. Kad je naručivao robu, optuženik je znao da na žiroračunu njegove tvrtke nema dovoljno novčanih sredstava i da ih neće imati u vrijeme dospijeca preuzete obveze. Oglašen je krivim za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 1. KZ-a. Prvostupanjski sud primijenio je prema optuženiku uvjetnu osudu s izrečenom kaznom zatvora od šest mjeseci i vremenom provjeravanja u trajanju jedne godine. Od okolnosti relevantnih za odmjerivanje kazne sud je kao olakotnu okolnost ocijenio optuženikovu neosuđivanost, dok od otegotnih okolnosti nije našao “ništa odlučujuće”. Drugostupanjski sud potvrdio je prvostupanjsku presudu.²³

17. Optuženik je kao odgovorna osoba u društvu s ograničenom odgovornošću “V.” zatražio od vlasnika obrta “R.” obavljanje usluge prijevoza robe na odgovarajućoj relaciji. Prikazao mu je da će račun podmiriti u roku od petnaest do trideset dana. Oštećenik mu je povjerovao i izvršio ugovoreni posao, a optuženik mu nije platio. Time je pribavio imovinsku korist u iznosu 4.500,00 kuna i u istom iznosu drugome prouzročio štetu. U vrijeme kad je zatražio prijevoz optuženik je znao da je žiroračun njegove tvrtke već nekoliko mjeseci u blokadi. Oglašen je krivim za prijevaru u gospodarskom poslovanju

²² Općinski sud u Valpovu, K-86/01-45 od 23. svibnja 2002., Županijski sud u Osijeku, Kž-371/02-4 od 19. srpnja 2002.

²³ Općinski sud u Osijeku, K-859/02 od 2. ožujka 2004., Županijski sud u Osijeku, Kž-400/04-4 od 11. lipnja 2004.

iz članka 293. stavka 1. KZ-a. Prvostupanjski sud je, kao i u prethodnom primjeru, primijenio uvjetnu osudu s izrečenom kaznom od šest mjeseci i vremenom provjeravanja godinu dana. Sud nije utvrdio nijednu otegotnu okolnost, a kao olakotnu okolnost ocijenio je optuženikovu dotadašnju neosuđivanost i prekršajnu nekažnjavanost. Drugostupanjski sud potvrdio je prvostupanjsku presudu.²⁴

18. Optuženik je kao direktor društva s ograničenom odgovornošću "M." u razdoblju od 8. do 22. srpnja 1999. ugovorio kupovinu razne vrste stoke s ukupno 25 oštećenika. Svakom oštećeniku izdao je otkupni blok u kojem je bio naveden rok isplate. Oštećenici su mu povjerovali i predali stoku, a optuženik im za to nije platio. Kad je ugovarao kupnju, optuženik je znao da na žiroračunu društva nema slobodnih sredstava i da predanu stoku neće moći platiti u ugovorenom roku. Oglašen je krivim za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. stavka 1. KZ-a. U konkretnom slučaju primijenjena je konstrukcija produljenog kaznenog djela. Najveća pojedinačno utvrđena šteta bila je 25.465,00 kuna. Zbrajanjem svih šteta taj bi iznos premašivao 150.000,00 kuna. Prvostupanjski sud izrekao je optuženiku bezuvjetnu kaznu zatvora u trajanju jedne godine i šest mjeseci. Kao olakotne okolnosti sud je uzeo u obzir optuženikovu dotadašnju neosuđivanost i činjenicu da je otac troje djece, dok otegotnih okolnosti nije našao. Drugostupanjski sud potvrdio je prvostupanjsku presudu.²⁵

III.

Na temelju prikazanih slučajeva iz sudske prakse može se zaključiti sljedeće. U praktičnoj primjeni članka 293. KZ-a dominiraju slučajevi kreditnih prijevara u kojima naručena roba ili usluga nije plaćena u ugovorenom roku. Prevladavaju prijevare iz čl. 293. st. 2. KZ-a. U svakom od prikazanih slučajeva postojao je i određeni građanskopravni odnos, ali su sudovi ocijenili da on ne isključuje počinjenje kaznenog djela prijevara u gospodarskom poslovanju. Kao počinitelji tog kaznenog djela pojavljuju se u pravilu direktori društava s ograničenom odgovornošću. Lažno prikazivanje činjenica kojim se oštećenik dovodi u zabludu najčešće uključuje uporabu nenaplativih sredstava osiguranja plaćanja, a u nekim slučajevima i uporabu krivotvorenih isprava kojima se lažno prikazuje solventnost pravne osobe. Utvrđivanje subjektivnog elementa protupravnosti ili tzv. prijevarne namjere, koja mora postojati

²⁴ Općinski sud u Osijeku, K-449/02-25 od 7. travnja 2003., Županijski sud u Osijeku, Kž-576/03-4 od 31. listopada 2003.

²⁵ Općinski sud u Donjem Miholjcu, K-4/00-27 od 18. listopada 2000., Županijski sud u Osijeku, Kž-530/00-6 od 25. siječnja 2001.

u vrijeme dovođenja drugoga u zabludu, zahtijevalo je pažljivu analizu gospodarskog poslovanja pravne osobe, a nerijetko i vještačenja. U većini navedenih primjera utvrđeno je da su žiroračuni pravnih osoba u vrijeme ugovaranja kupnje robe ili obavljanja usluga bili (dulje vrijeme) blokirani te da su počinitelji znali da neće moći ispuniti preuzete obveze. Redoviti je oblik krivnje izravna namjera, iako u literaturi nalazimo i stajalište da valja dopustiti i mogućnost neizravne namjere, barem kad je riječ o temeljnom obliku prijave u gospodarskom poslovanju.²⁶ U nekoliko slučajeva primijenjene su zakonske odredbe o stjecaju kaznenih djela, samo u jednom slučaju odredbe o pokušaju i konstrukcija produljenog kaznenog djela, a odredbe o sudioništvu ni u jednom. Izrečene kazne zatvora rijetko prelaze minimum propisanih kazni. Bezuvjetne kazne zatvora izrečene su u slučajevima u kojima je kod počinitelja utvrđen specijalni povrat i/ili kod stjecaja kaznenih djela te u jednom slučaju s obzirom na visinu prouzročene štete. Uvjetne osude primjenjuju se i na kvalificirane oblike prijave u gospodarskom poslovanju, pri čemu u dva slučaja pri odmjerivanju kazne nisu primijenjene zakonske odredbe o ublaživanju kazne. Obrazloženjima odluka o kaznenopravnoj sankciji posvećuje se najmanje pozornosti i ona se u pravilu svode na puko nabranje olakotnih i/ili otegotnih okolnosti.

²⁶ Tako, primjerice, *Novoselec*, cit. djelo u bilješci 1, str. 320, smatra da neizravna namjera postoji kad počinitelj za pravnu osobu preuzima neku obvezu iz kreditnog posla svjestan njezina teškog imovinskog položaja, ali u neutemeljenoj nadi da će ona tu obvezu ipak moći ispuniti. Suprotno je stajalište da se prijevarena u gospodarskom poslovanju može počinuti samo s izravnom namjerom. Izravna namjera ovdje se u biti izjednačuje sa subjektivnim elementom protupravnosti. Tako *Pavlović* u: *Bačić/Pavlović*, Komentar Kaznenog zakona, Organizator, Zagreb, 2004., str. 1013.

Summary

FRAUD IN ECONOMIC OPERATIONS

In this paper, the authors examine the special characteristics of the criminal offence of fraud in economic operations referred to in Article 293 of the Criminal Code as compared to fraud referred to in Article 224 of the Criminal Code, and the main objections to regulating fraud in economic operations as an independent criminal offence. They review a number of case studies involving the County Court in Osijek as a court of appeal. In the conclusion, the authors highlight the main characteristics of the practical application of Article 293 of the Criminal Code in relation to the perpetrators of this criminal offence, the manner in which the offence was committed, the establishment of its objective and subjective characteristics, the culpability of the perpetrator, the application of individual institutes of the general part of the Criminal Code (attempt, concurrence of crimes, criminal offence arising from the same transaction, and complicity), and the application of criminal sanctions.

